

K Z O M U N I K A T
B A D A Ń

Warszawa, listopad 2013

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/165/2013

**SYTUACJA RODZINNA I MATERIALNA
MŁODYCH POLAKÓW
I ICH POSTAWY KONSUMPCYJNE**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2013 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

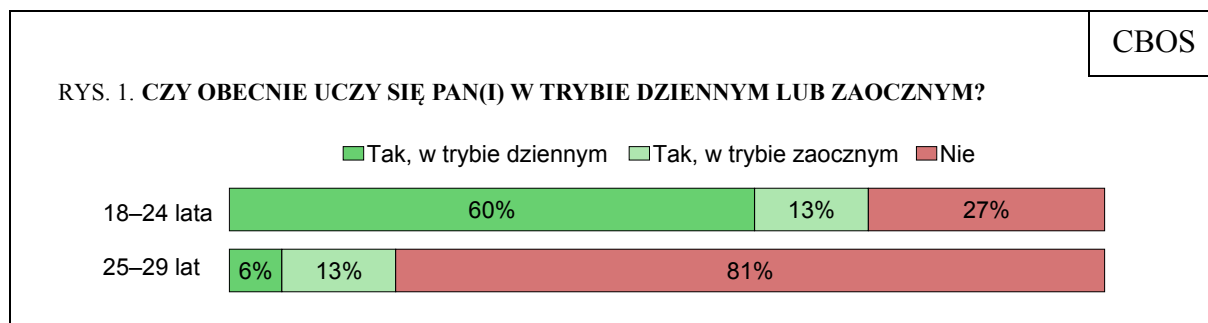
Młodzi ludzie w wieku od 18 do 29 lat doświadczają wielu znaczących w życiu zdarzeń, związanych z uniezależnianiem się od rodziców, kończeniem studiów, rozpoczynaniem pracy i zakładaniem rodziny. Ponieważ tego rodzaju ważne momenty życiowe nie rozkładają się równomiernie nawet w zakreślonym przez nas przedziale wieku, interesującą nas populację podzieliliśmy na dwie grupy wiekowe: 18–24 lata (N=126), zwaną dalej również grupą młodszą lub po prostu młodzieżą, oraz 25–29 lat (N=78) – grupę starszą. Młodsza z tych grup pozostaje w znacznej części w końcowej fazie nauki lub początkowej fazie pracy zawodowej i uniezależniania się od rodziców. W starszej grupie częściej występuje całkowite już usamodzielnienie się, zakładanie własnej rodziny i rodzenie się pierwszych dzieci. Te etapy życiowe nie stanowią oczywiście zjawisk rozłącznych, niemniej jednak występują z różną częstotliwością zależną od grupy wiekowej. Ważnym celem naszego opracowania jest nie tylko charakterystyka szeroko pojętych warunków rodzinnego, edukacyjnego, zawodowego i materialnego funkcjonowania młodych Polaków, ale także sprawdzenie, na ile wydzielone grupy wiekowe różnią się pod tym względem, a także jak ich sytuacja kształtuje się w porównaniu z osobami pozostającymi na bardziej zaawansowanych etapach życia. Dokonamy ponadto porównania pod pewnymi względami dorosłych przed 30 rokiem życia z populacją starszą. Mając na uwadze znaczącą rolę młodych ludzi w kształtowaniu wzorów konsumpcji, przyjrzymy się nie tylko ich sytuacji życiowej, ale także ich postawom wobec konsumpcji i pieniędzy¹.

NAUKA

W Polsce istnieje prawnie ustanowiony obowiązek nauki do 18 roku życia. Mimo ustania tego obowiązku, naukę w trybie dziennym, wieczorowym lub zaocznym kontynuuje

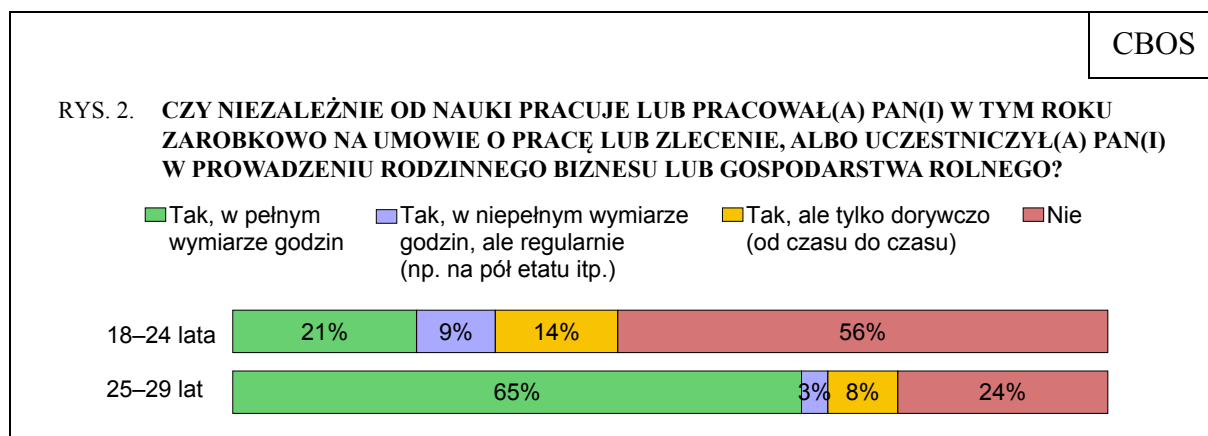
¹ Badanie „Omnibus” zrealizowano w dniach 14–21 maja 2013 roku na liczącej 1072 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. Prezentowany komunikat powstał jako rezultat umowy o współpracy między Fundacją CBOS a Akademią Leona Koźmińskiego. Umowa ta umożliwia studentom ALK systematyczny udział w badaniach opinii publicznej, realizowanych na reprezentatywnych próbach dorosłej ludności kraju. Studenci przygotowują projekty bloków pytań na wybrane przez siebie tematy, a następnie opracowują wyniki badania. Możliwość uczestnictwa w badaniach stanowi element studiów na ALK unikalny w skali nie tylko polskiej, ale i światowej. Niniejszy komunikat oraz badanie, na którym się opiera, zostały zaprojektowane i opracowane w ramach studiów socjologicznych na ALK, pod kierunkiem prof. dr. hab. Krzysztofa Zagórskiego.

zdecydowana większość, bo 73% młodzieży w wieku od 18 do 24 lat. Mając 24 lata kończy się zazwyczaj w normalnym trybie studia wyższe. Nic dziwnego, że wśród osób w wieku od 25 do 29 lat odsetek kontynuujących naukę wynosi już tylko 19%, przy czym w większości studiują oni w trybie zaocznym lub wieczorowym.

PRACA ZAROBKOWA

Poza zdobyciem wykształcenia, kolejnym ważnym etapem w życiu młodego człowieka jest podjęcie pierwszej pracy. Umożliwia mu to nie tylko uzyskanie niezależności, ale również realizację planów życiowych i zawodowych. Niestety, panująca aktualnie trudna sytuacja na rynku pracy nie ułatwia młodym ludziom zdobycia doświadczenia zawodowego, zwłaszcza jeżeli ich głównym zajęciem pozostaje jeszcze nauka. Ponad połowa osób w wieku od 18 do 24 lat (56%) nie pracuje w ogóle. W lepszej sytuacji są osoby w grupie wiekowej 25–29 lat, w której pracę w pełnym wymiarze czasu posiada 65% badanych, w niepełnym zaś wymiarze – 3%, a wyłącznie dorywczo pracuje 8%. Trzy czwarte tej grupy ma więc już różne doświadczenia zawodowe.

Najczęściej wymienianymi przez młodych mających od 18 do 24 lat powodami podjęcia pracy są: chęć przynajmniej częściowego uniezależnienia się od rodziców (27%), konieczność dokładania się do ponoszonych przez rodziców kosztów utrzymania (22%) lub samodzielnego utrzymywania siebie albo swojej rodziny (19%). Ten ostatni czynnik jest natomiast główną przyczyną podejmowania pracy przez osoby w wieku od 25 do 29 lat (55%).

Tabela 1

Dlaczego Pan(i) pracuje? Proszę podać najważniejszą przyczynę	Odpowiedzi osób pracujących (N=116) w wieku:	
	18–24 lata	25–29 lat
	w procentach	
Już się uniezależniłem(am) od rodziców i muszę się utrzymywać sam(a) lub utrzymywać albo współutrzymywać żonę/męża i dzieci	19	55
Muszę dokładać do kosztów utrzymania rodzicom lub innym utrzymującym mnie osobom	22	13
Chcę być przynajmniej częściowo niezależny(a) od swoich rodziców lub innych utrzymujących mnie osób	27	12
Chcę mieć trochę pieniędzy na różne własne potrzeby	16	4
Żeby sfinansować swoją dalszą naukę	5	0
Żeby sfinansować jakiś większy wydatek (np. wakacje, kupno sprzętu itp.)	0	2
Żeby zdobyć doświadczenie zawodowe	7	12
Żeby nie siedzieć w domu i nie nudzić się	3	2
Inna przyczyna	1	0

Głównym powodem niepodjęcia pracy i pozostawania na utrzymaniu rodziny jest wśród osób w wieku od 18 do 24 lat kontynuowanie nauki (80%). Inne uwarunkowania wskazywane były przez młodszych respondentów sporadycznie. Odmienne wytłumaczenie bierności zawodowej podają osoby w wieku 25–29 lat. Większość (59%) z nich musi lub woli zajmować się domem czy dziećmi. Dopiero drugą z kolei przyczyną, wymienianą przez około jedną ósmą spośród nich (13%), jest kontynuowanie nauki.

Tabela 2

Dlaczego Pan(i) nie pracuje? Proszę podać najważniejszą przyczynę	Odpowiedzi osób niepracujących (N=89) w wieku:	
	18–24 lata	25–29 lat
	w procentach	
Regularnie uczę się i jestem utrzymywany przez rodzinę	80	13
Już się nie uczę, ale otrzymuję od rodziny tyle, ile potrzebuję	2	7
Muszę lub wolę zajmować się domem lub dziećmi	5	59
Nie mogę znaleźć wystarczająco interesującej pracy	1	0
Nie mogę znaleźć wystarczająco opłacanej pracy	7	0
Nie mogę w ogóle znaleźć żadnej pracy	1	8
Szkoda mi czasu na pracę, nie mam ochoty	1	0
Inna przyczyna	3	13

Wbrew nagłaśnianym w ostatnich latach informacjom o częstym przejmowaniu przez młodych ojców roli „panów domu” i opiekunów dzieci, nasze badanie wykazało, iż niemal wszystkie osoby podające obowiązki domowe i rodzinne jako główną przyczynę bierności zawodowej to kobiety. Mężczyźni w takiej sytuacji stanowią mniej niż jeden procent.

SYTUACJA RODZINNA

Współcześnie obserwujemy w Polsce wydłużanie się czasu pozostawania młodych ludzi w zależności od rodziców i podnoszenia się granicy wieku, w którym młodzi zakładają własne rodziny. Zdecydowana większość młodych osób w wieku od 18 do 24 lat (81%) nie założyła jeszcze własnej rodziny i żyje z rodzicami. Odsetek ten wprawdzie zmniejsza się do 36% w grupie osób mających od 25 do 29 lat, ale nadal jest wysoki. O trudności usamodzielnienia się świadczy fakt, że 12% osób należących do starszej grupy ciągle mieszka z rodzicami i innymi dorosłymi członkami rodziny (np. dorosłym rodzeństwem, dziadkami) i ze współmałżonkiem. Niepokojące jest również, iż 7% tej grupy wiekowej stanowią samotni rodzice. Niekorzystne demograficznie przedłużanie się wieku bezdzietności przejawia się nie tylko życiem razem z rodzicami, ale także faktem, iż 13% osób w wieku od 25 do 29 lat żyje tylko ze współmałżonkiem lub partnerem, nie mając dzieci, a 4% żyje samotnie.

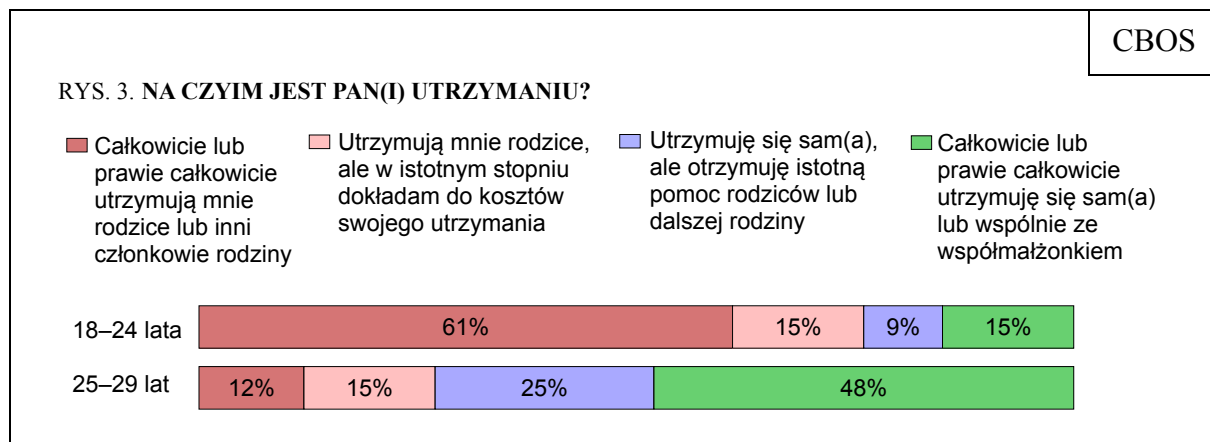
Tabela 3

Jaka jest Pana(i) sytuacja rodzinna?	Wiek	
	18–24 lata	25–29 lat
	w procentach	
Żyję razem z rodzicami i nie założyłem(am) jeszcze swojej rodziny	81	36
Żyję z rodzicami lub innymi starszymi członkami rodziny i ze współmałżonką(kiem)	8	12
Żyję samotnie	4	4
Żyję tylko ze współmałżonkiem	1	13
Żyję ze współmałżonkiem i dzieckiem/dziećmi	2	27
Żyję sam(a) z dzieckiem/dziećmi	0	7
Inna sytuacja	4	1

SYTUACJA EKONOMICZNA

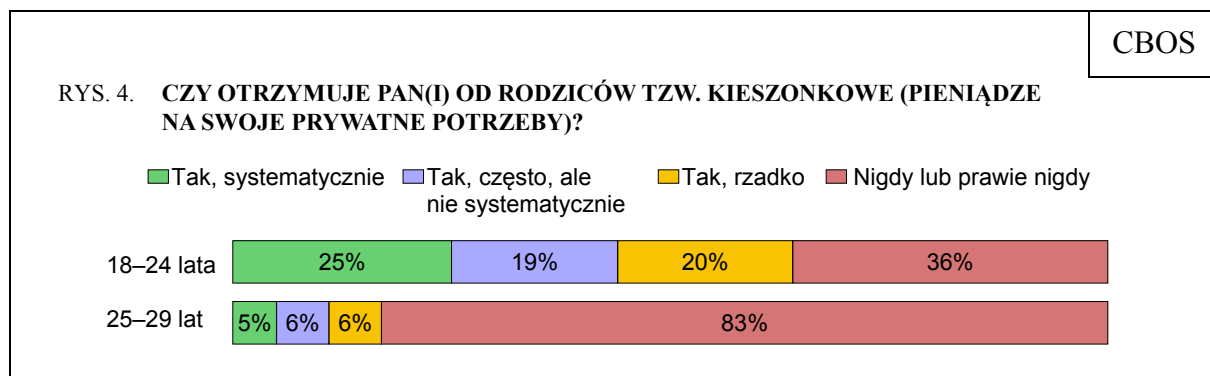
Obie grupy wiekowe różnią się znacznie pod względem sytuacji materialnej. Na całkowitym lub częściowym utrzymaniu rodziców pozostaje około trzy czwarte młodzieży do 24 lat (76%) i około jednej czwartej starszych badanych (27%). Można mówić o bardzo długim okresie co najmniej częściowej zależności od rodziców. Blisko połowa

respondentów mających od 25 do 29 lat (48%) utrzymuje się całkowicie lub prawie całkowicie samodzielnie lub ze współmałżonkiem(ką) i aż jedna czwarta (25%) utrzymuje się samodzielnie, ale ciągle jeszcze dostaje istotną pomoc od rodziny.

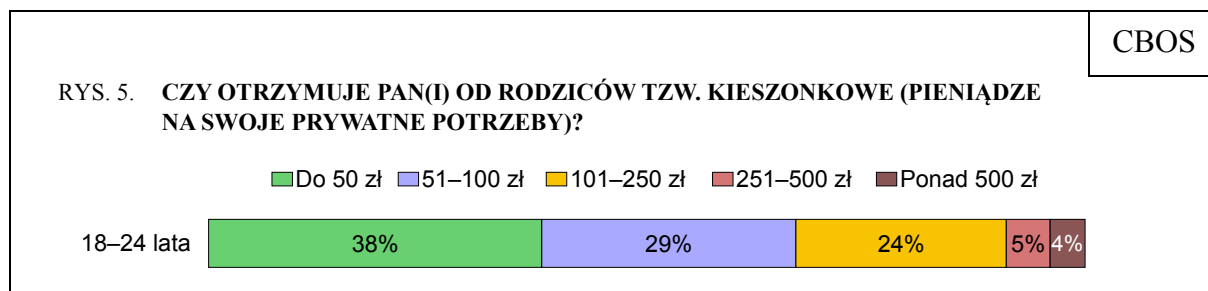

Młodzież stanowi dziś coraz bardziej zasobną grupę nabywców, a jednym z podstawowych źródeł finansowania wydatków jest dla niej kieszonkowe. Jej aspiracje konsumpcyjne są podsycane przez reklamy, kierowane do coraz młodszych konsumentów. Pieniądze z kieszonkowego młodzież przeznacza również na życie towarzyskie oraz spędzanie czasu wolnego.

Kieszonkowe otrzymuje z różną częstotliwością około dwóch trzecich młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (64%) i niemal jedna piąta osób w grupie starszej (17%).

Liczba badanych osób otrzymujących kieszonkowe w starszej z wyodrębnionych grup wiekowych jest na tyle mała, iż niemiarodajne byłoby obliczanie procentowego rozkładu poszczególnych wysokości kieszonkowego. Dane dla młodszej grupy świadczą, iż kieszonkowe na ogół nie jest wysokie. Blisko dwie piąte otrzymuje do 50 zł miesięcznie, około jednej trzeciej – od 51 do 100 zł, a co czwarty – od 101 do 250 zł.

POSTAWY KONSUMPCYJNE

W tej części badania pytania skierowano nie tylko do osób w wieku od 18 do 29 lat, ale do wszystkich respondentów, aby dowiedzieć się, jak kształtują się postawy konsumpcyjne młodych Polaków, ale także czy różnią się one od postaw starszej populacji.

Jeżeli chodzi o wybór pomiędzy *oszczędzaniem pieniędzy a wydawaniem na bieżące potrzeby*, to wszystkie grupy wiekowe w większości przyznają, że oszczędzanie pieniędzy jest sensowne. Co ciekawe, to wśród młodszych grup istnieje nieznacznie większa aprobata dla takiej postawy.

Co innego, gdy chodzi o wydawanie pieniędzy na własne zachcianki. Jeśli w pytaniu przeciwstawić oszczędność zachciankom, wówczas młodzi rzadziej opowiadają się za oszczędzaniem. Może to wynikać z faktu, że wydatki związane z codziennymi, życiowymi potrzebami młodych ludzi często pokrywane są przez ich rodziców, a w związku z tym młodzi mogą sobie pozwolić na przeznaczanie posiadanych środków na zachcianki.

Mimo nieco większej aprobaty dla zaspokajania własnych zachcianek w najmłodszej grupie, badani w większości nie dostrzegają nadmiernej rozrzutności w swoim otoczeniu, przy czym najrzadziej jest ona zauważana przez najmłodszych. Ogólnie rzecz biorąc, ponad połowa wszystkich respondentów kwestionuje stwierdzenie, iż *ich znajomych stać na to, żeby wydawać pieniądze bez sensu*.

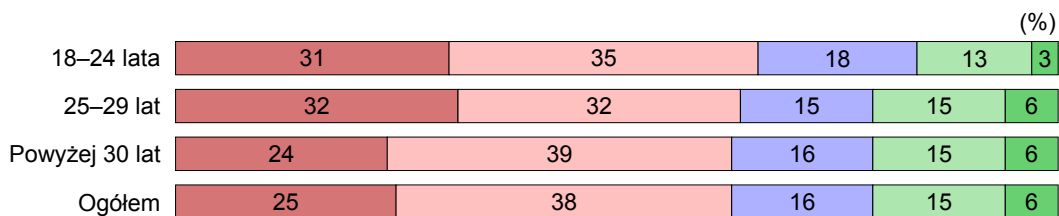
Potrzeby konsumenckie w największym stopniu są zaspokojone w grupie wiekowej 25–29 lat, w której dwie trzecie *na zakupach w sklepie wkłada do koszyka prawie wszystko, co im potrzeba*. Świadczy to o stosunkowo dobrej przeciętnej sytuacji materialnej osób w tym wieku.

Większa łatwość wydawania pieniędzy u młodych potwierdza się w kolejnym pytaniu o zwyczaje zakupowe. Więcej starszych niż młodych badanych deklaruje, iż *zazwyczaj kupuje tylko to, co z góry zaplanowali*. Postępuje tak prawie trzy czwarte osób w wieku powyżej 30 lat i około trzech piątych w młodszych grupach wiekowych.

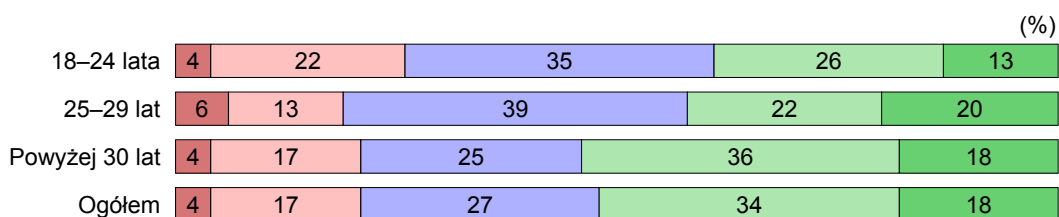
RYS. 6.

■ Zdecydowanie nie ■ Raczej nie ■ I tak, i nie ■ Raczej tak ■ Zdecydowanie tak

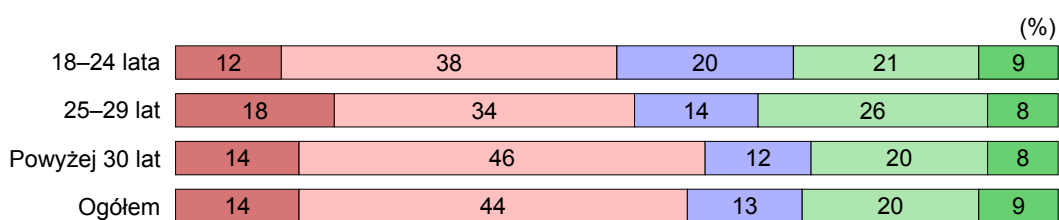
Oszczędzanie pieniędzy nie ma sensu, lepiej je wydawać na bieżące potrzeby

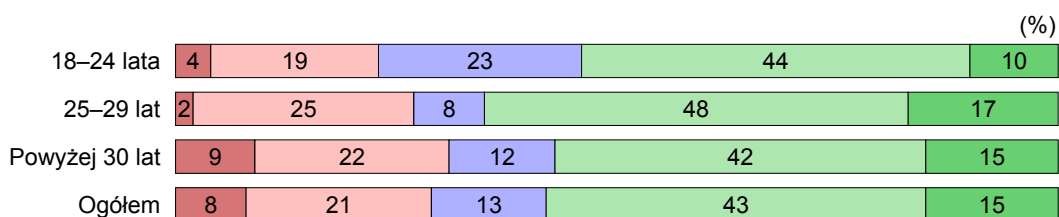
Wolę oszczędzać, niż wydawać na swoje zachcianki

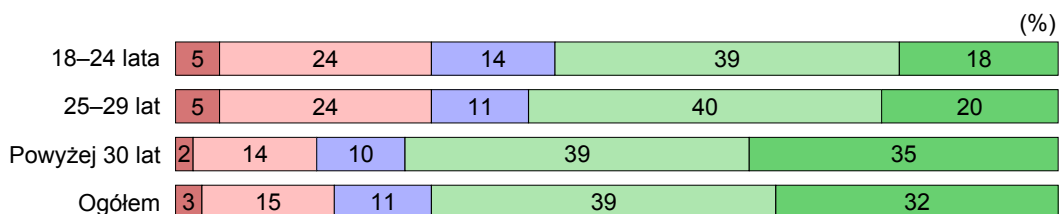
Wielu moich znajomych stać na to, żeby wydawać pieniądze bez sensu

Na zakupach w sklepie zwykle wkładam do koszyka prawie wszystko, co mi potrzeba

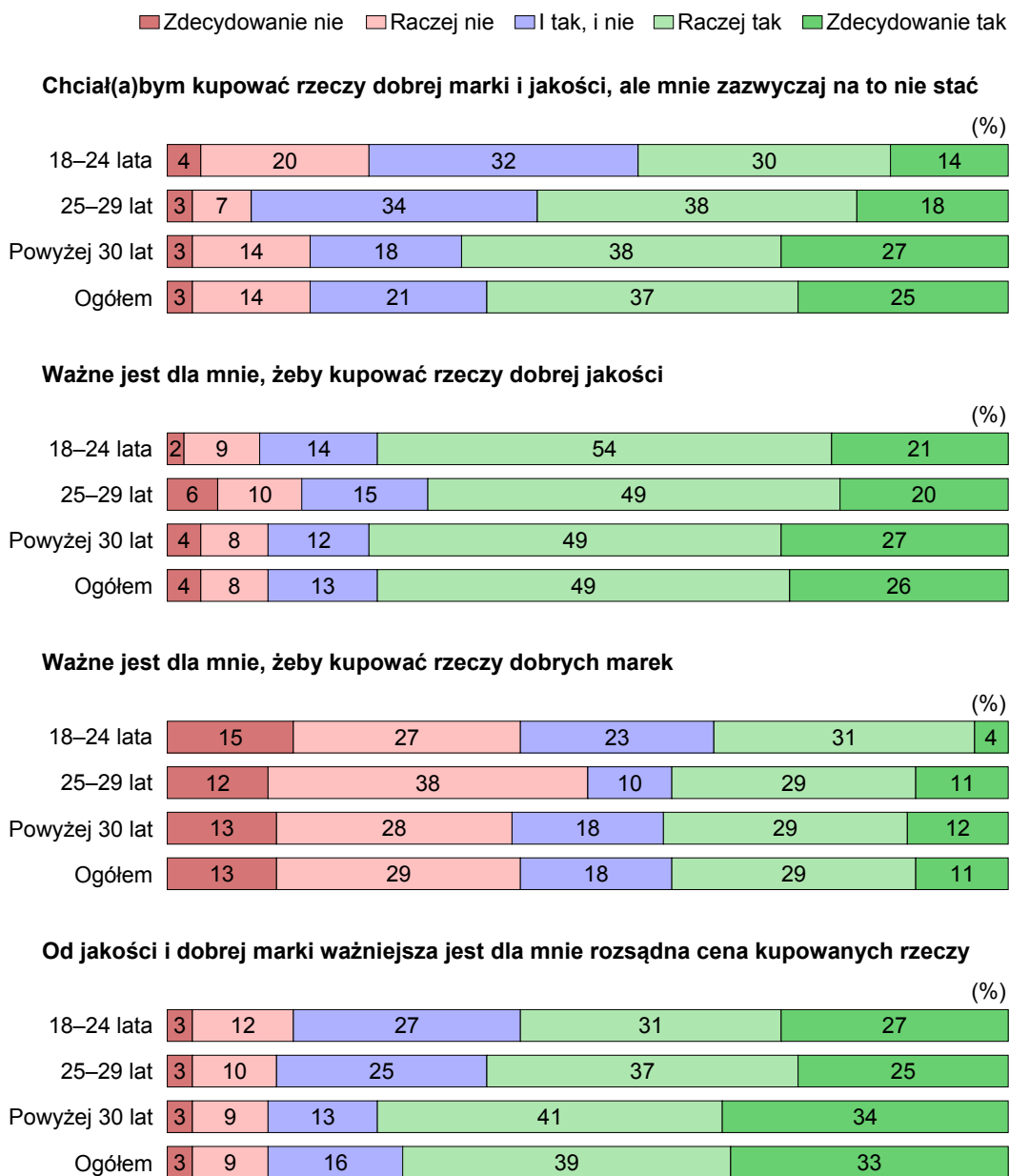
Zazwyczaj kupuję tylko to, co z góry zaplanowałem(am)

Jakość kupowanych rzeczy istotnie zależy od wieku. Niemal co czwarty badany spośród mających od 18 do 24 lat może sobie pozwolić na kupowanie dobrych jakościowo i markowych towarów, ale odsetek ten spada do 10% w grupie osób w wieku od 25 do 29 lat, aby wśród jeszcze starszych znów wzrosnąć do 17%. Po przekroczeniu dwudziestu pięciu lat większości badanych nie stać na kupowanie dobrych jakościowo rzeczy, choć mieliby na to ochotę.

CBOS

RYS. 7.

Marka, jakość i cena nie zawsze idą ze sobą w parze. Z deklaracji badanych wynika, że największe znaczenie ma dla nich – niezależnie od wieku – jakość, potem cena, a na końcu marka.

Związane z wiekiem zróżnicowanie wagi tych trzech kryteriów jest niewielkie. Można tylko powiedzieć, że osoby młodsze przywiązują nieco mniejsze znaczenie zarówno do marki, jak i ceny, natomiast nieco bardziej zwracają uwagę na jakość, którą zapewne określają bardziej subiektywnie, zgodnie ze swymi specyficznymi preferencjami.

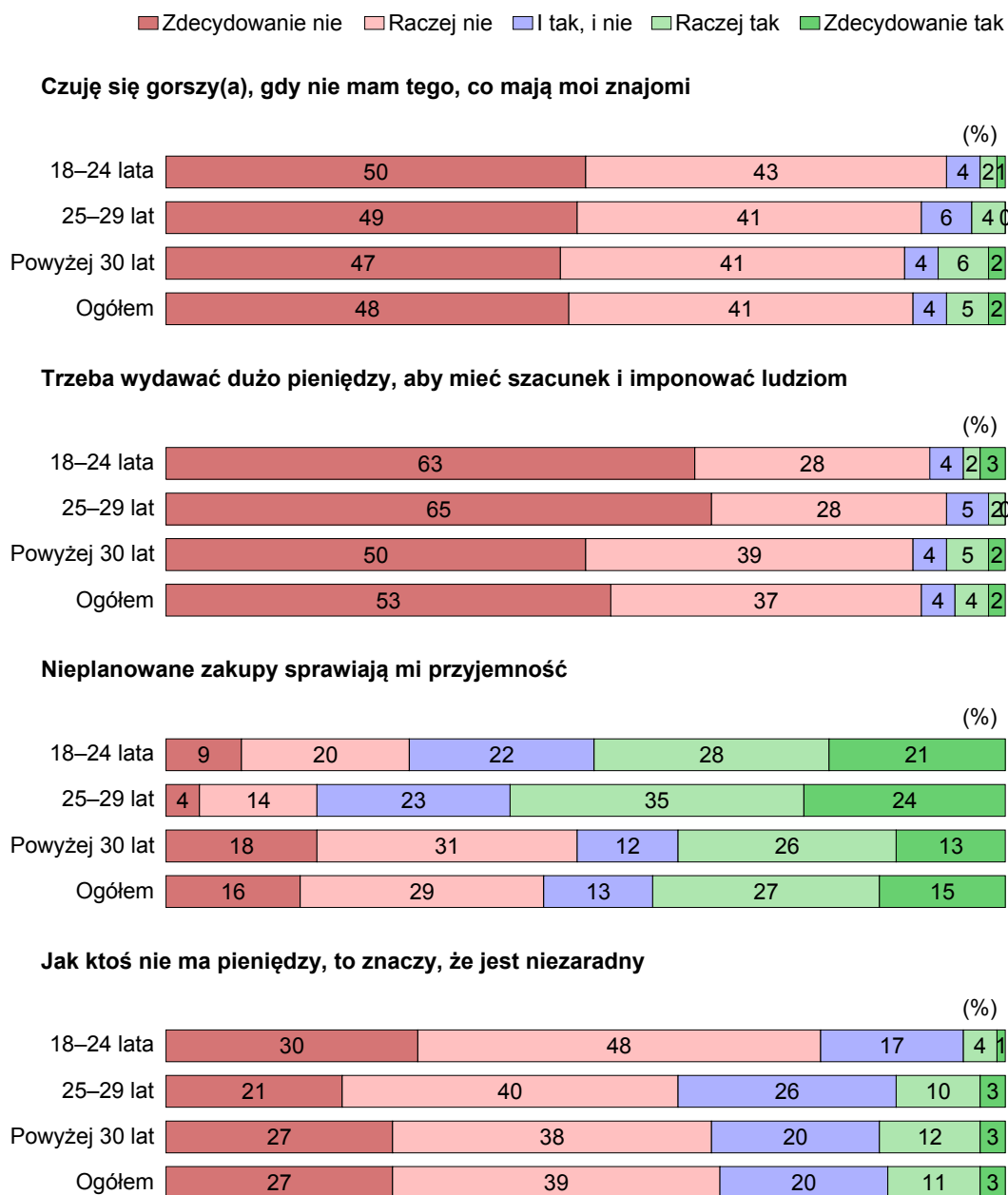
Jednym z przejawów materialistycznego podejścia do życia jest negatywny wpływ nieposiadania tego, co posiadają inni, na poczucie własnej wartości. Jednak większość osób we wszystkich grupach wiekowych *nie czuje się gorzej, jeśli nie posiada tego, co mają ich znajomi*.

Większość badanych Polaków nie zgadza się też ze stwierdzeniem, że *trzeba wydawać dużo pieniędzy, aby mieć szacunek i imponować ludziom*. I w tym przypadku prestiżowe traktowanie konsumpcji odrzucać jest nieznacznie częściej przez młodsze niż przez starsze osoby.

Traktowanie wartości materialnych jako mało prestiżowych łączyć można hipotetycznie z brakiem przekonania, że *jak ktoś nie ma pieniędzy, to znaczy, iż jest niezaradny*. Dorośli mający nie więcej niż 24 lata nieco częściej od pozostałych nie zgadzają się, że to nieporadność jest przyczyną złej sytuacji materialnej.

Mimo niższej pozycji wartości konsumpcyjnych w deklarowanym systemie wartości młodych Polaków niż w systemie wartości starszej części społeczeństwa, młodzi relatywnie częściej przyznają się do tego, że nieplanowane zakupy sprawiają im przyjemność.

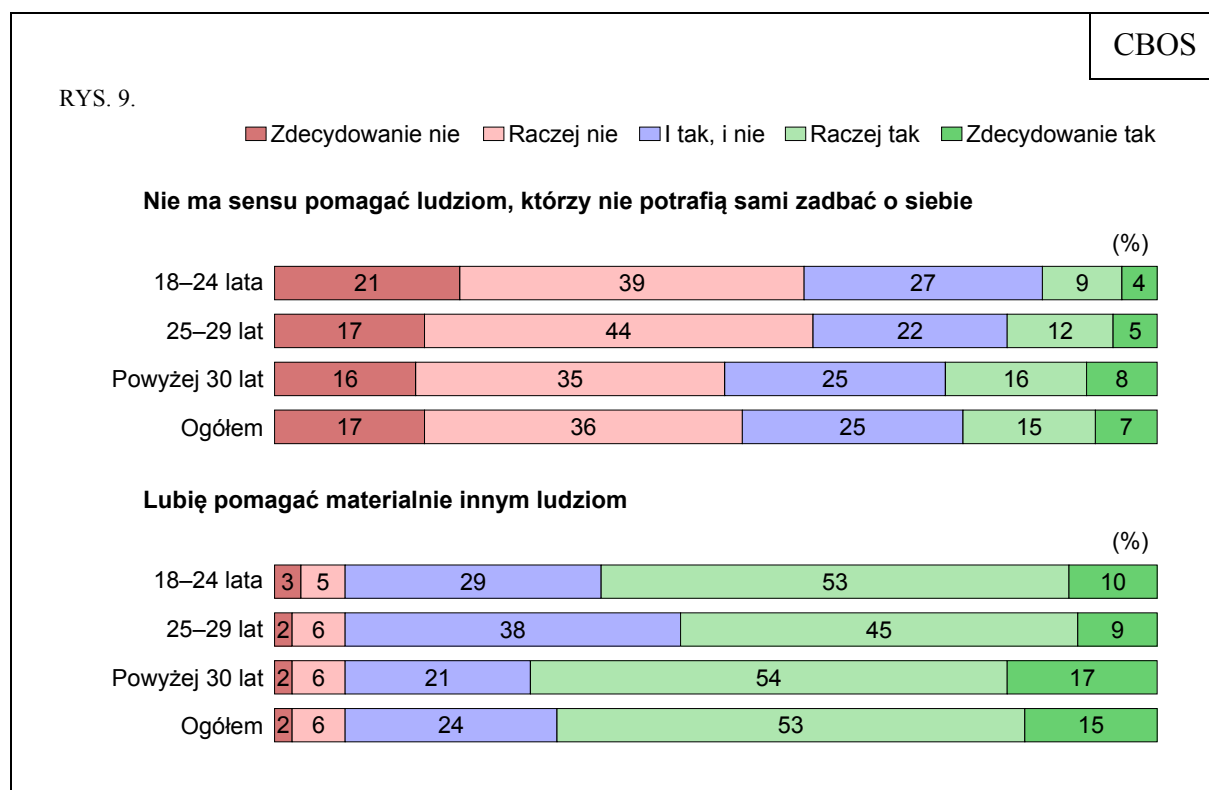
RYS. 8.

POSTAWY ALTRUISTYCZNE

Pojawia się tutaj pytanie, czy młodzi Polacy, relatywnie rzadko traktujący brak pieniędzy jako wyraz swej własnej niższej pozycji społecznej i braku zaradności życiowej, mają większą skłonność do pomagania biedniejszym, którzy nie potrafią zadbać o siebie. Okazuje się, że im starsza grupa wiekowa, tym silniejsze przekonanie, że *nie ma sensu pomagać ludziom, którzy nie potrafią o siebie zadbać*.

Wprawdzie młodzi w większości odrzucają tezę, że nie należy pomagać tym, którzy sami nie potrafią o siebie zadbać, jednak nieco rzadziej przyznają, iż lubią pomagać innym.

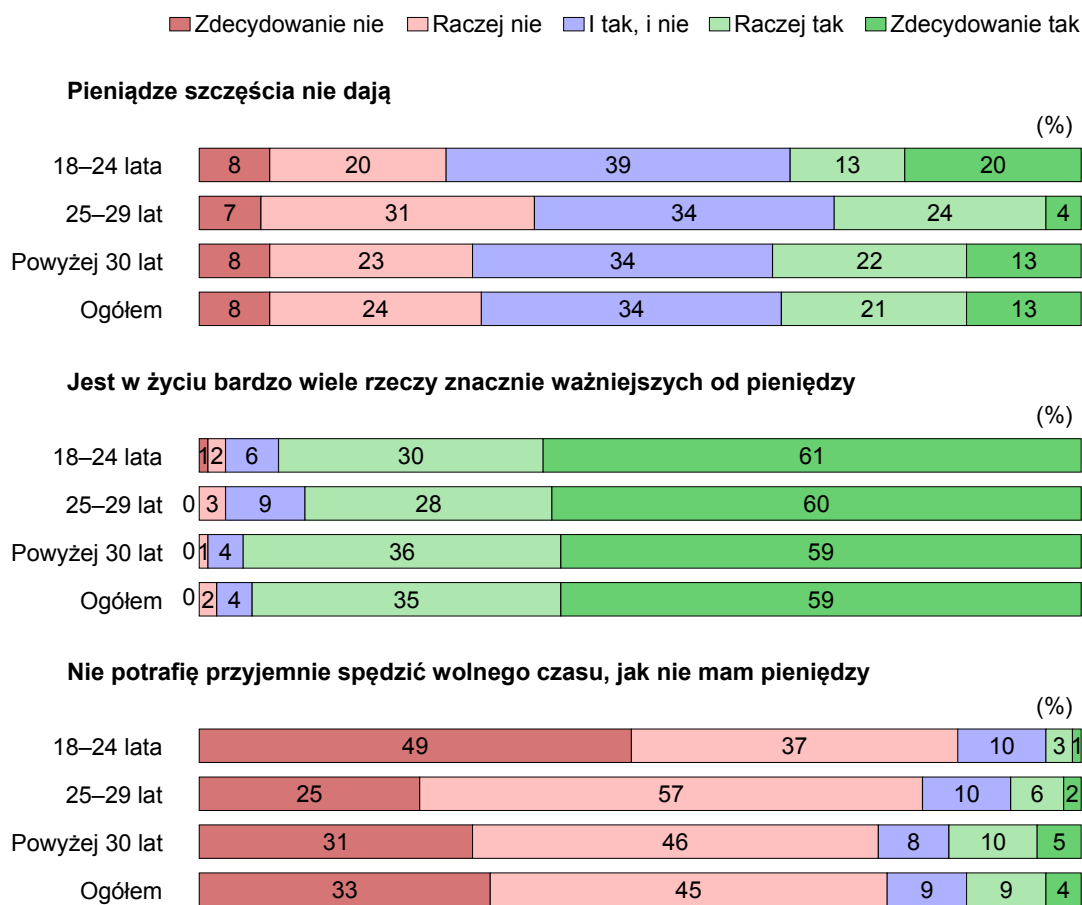
STOSUNEK DO PIENIĘDZY

Stosunek badanych do popularnej opinii, że *pieniądze szczęścia nie dają*, jest niejednoznaczny. Najczęściej wybieraną przez wszystkie grupy wiekowe odpowiedzią było w tym przypadku „i tak, i nie”.

Nie dziwi zatem fakt, że zdecydowana większość badanych zgadza się ze stwierdzeniem, że *jest w życiu bardzo wiele rzeczy znacznie ważniejszych od pieniędzy* – różnice wynikające z wieku badanych są tu nieznaczne.

Z deklaracji badanych wynika, że pieniądze nie są większości Polaków niezbędne do przyjemnego spędzania wolnego czasu, choć – jak można zauważyć – potrzeba ta rośnie wraz z wiekiem.

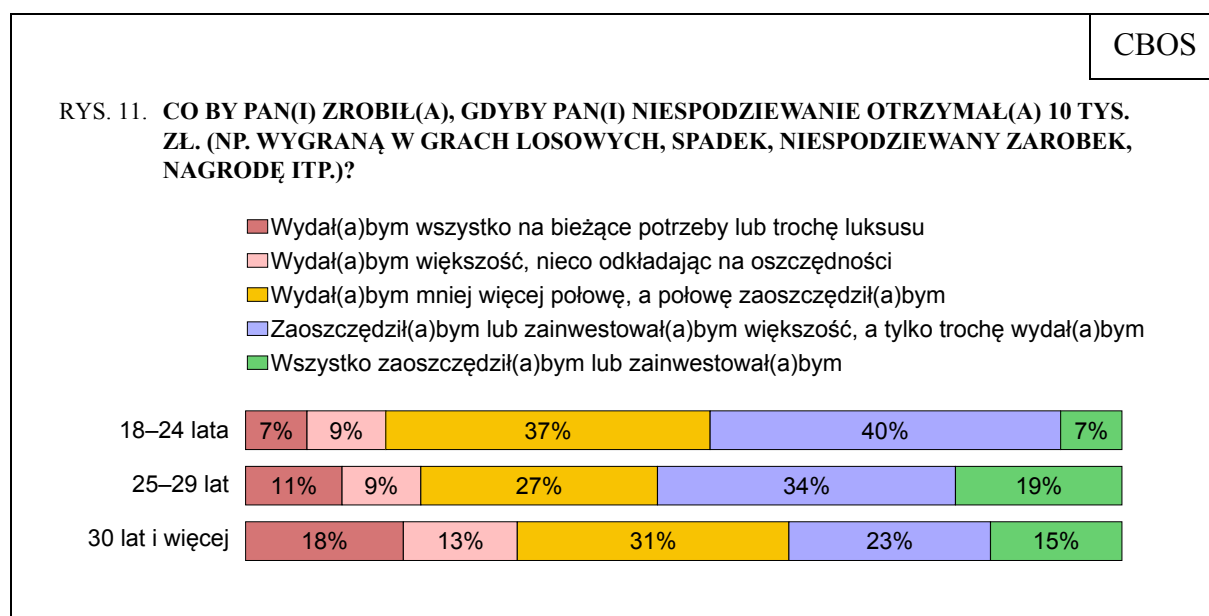
RYS. 10.

Dodatkowym aspektem postaw konsumpcyjnych jest preferowany sposób postępowania z ewentualnym niespodziewanym dochodem. Za wskaźnik postawy konsumpcyjnej uznaliśmy odpowiedzi na pytanie o to, co badani zrobiliby w przypadku niespodziewanego otrzymania 10 tysięcy złotych. Związane z wiekiem różnice przedstawiają się interesująco.

Im starsza grupa wiekowa, tym większy odsetek osób wydałby cały niespodziewany dochód na bieżące potrzeby lub trochę luksusu. Różnice w liczbie pragnących przeznaczyć większość niespodziewanego dochodu na wydatki są znacznie mniejsze, ale i w tym przypadku najczęściej zrobiłaby tak najstarsza z wyodrębnionych przez nas grup. Pozostaje to w sprzeczności z bardziej niefrasobliwym podejściem młodzieży do wydatków, jakie omawialiśmy. Prawdopodobnie więc silniejsza tendencja do wydatkowania nieprzewidzianych dochodów, zadeklarowana przez starsze grupy wiekowe, związana jest z silniejszym w tym wieku poczuciem niezaspokojenia wielu życiowych potrzeb.

Młodzież w wieku do 24 lat wyraźnie częściej niż inni podzieliłaby niespodziewany dochód na równe części, jedną połowę wydając, a drugą oszczędzając lub inwestując. Najmłodsza grupa najczęściej deklaruje również intencję wydania tylko części i zaoszczędzenia lub zainwestowania większości niespodziewanego dochodu, ale najrzadziej zaoszczędziłaby wszystko. Dwie starsze grupy wiekowe mają silniejszą skłonność albo do wydania wszystkiego na bieżące potrzeby, albo do zaoszczędzenia lub zainwestowania całego niespodziewanego dochodu. Młodszy wybierają więc częściej możliwości pośrednie, podczas gdy starsi mają tendencję do zachowań skrajnych.

Obecnie wydłuża się okresu nauki młodych ludzi, a więc można przypuszczać, iż edukacja traktowana jest jako niezbędna inwestycja w rozwój, konieczna do sprostania zmianom, jakie zachodzą we współczesnym świecie. Zdaniem ekspertów, edukacja jest dziś czynnikiem silnie różnicującym styl życia. Chociaż wykształcenie nie jest obecnie jedynym prognostykiem sukcesu zawodowego, to jednocześnie na skutek wymogów rynku stało się jego warunkiem koniecznym. Trudna sytuacja gospodarcza sprawiła, że nawet ludziom z dyplomem nie jest łatwo znaleźć pracę.

Znaczącym wsparciem dla młodych ludzi jest rodzina, która w istotnej mierze ponosi koszty związane z wydłużającym się okresem usamodzielniania się jej członków

i wynikających z tego trudności. Chęć zdobycia niezależności jest głównym motywem młodych, którzy podjęli decyzję o rozpoczęciu pracy. Problem z wejściem na rynek pracy i związany z tym brak własnych środków finansowych powodują przesunięcie granicy wieku, w którym młodzi opuszczają rodzinny dom.

Dzisiejsza młodzież w wieku od 18 do 29 lat jest pierwszym pokoleniem poddanym tak silnemu wpływowi ideologii konsumpcyjnej. Młodzi Polacy są aktywnymi konsumentami, którzy pieniądze traktują w znacznej mierze jako środek do celu, jakim jest barwne życie. Przy zakupach większą uwagę przywiązują do dobrej jakości niż do marki i ceny. Ich styl konsumpcji można uznać za bardziej spontaniczny i mniej snobistyczny niż osób starszych. Taka postawa przejawia się między innymi w tym, że lubią spełniać swoje zachcianki, a zakupy sprawiają im przyjemność. Mimo to większość młodych ludzi potrafi przyjemnie spędzać wolny czas niezależnie od tego, czy posiada pieniądze. Są one dla nich w mniejszym stopniu wyznacznikiem prestiżu, niż ma to miejsce w przypadku osób starszych.

Opracowała
Beata FAŁĘCKA